

УДК 371.133:78

Т. В. Горобець,

Луцький педагогічний коледж

ФОРМУВАЛЬНИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ В ПРОЦЕСІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ З МУЗИКИ В ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У статті висвітлюються результати формувального експерименту, що проведений автором у процесі організації педагогічної практики з музики у дошкільних навчальних закладах зі студентами двох педагогічних коледжів України. Одним з його завдань було впровадження в навчально-виховний процес цих коледжів спеціалізованого курсу «Слухання музики у дошкільних навчальних закладах» з метою покращення якості професійно-практичної підготовки студентів-практикантів.

Ключові слова: *формувальний експеримент, спеціалізований курс, студенти, практика.*

Постановка наукової проблеми та її значення. Педагогічний експеримент є одним із методів наукового пізнання, завдяки якому дослідник створює умови, необхідні для підвищення ефективності процесу навчання. Щодо однієї з його складових, а саме – формувального експерименту, то тут виявляється порівняльна ефективність нових методів і засобів, які застосовуються у навчально-виховній діяльності. У запропонованій статті розглядається формувальний експеримент у процесі організації педагогічної практики з музики в дошкільних навчальних закладах *спеціалізованого курсу* зі студентами педагогічного коледжу. Під час експерименту автором були надані рекомендації студентам-практикантам стосовно проведення *слухання музики* в період їх підготовки до пробних музичних занять у дошкільних навчальних закладах.

Аналіз останніх досліджень. За основу взяті напрацювання у цій галузі відомими композиторами та науковцями, зокрема, Н. Ветлугіною, Н. Гродзенською, Р. Зінич, Г. Ільїною, Д. Кабалевським, Н. Метловим, Т. Поніманською, О. Радиною, О. Ростовським, що торкаються проблем слухання музики та особливостей музичного сприймання, методики музичного виховання в ДНЗ, формування емоційної чутливості дитини до музики тощо [2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14]. Експериментальною базою формувального експерименту нами обрано Луцький педагогічний коледж, гуманітарно-педагогічний коледж Мукачівського державного університету, дошкільні навчальні заклади № 2, 5, 7, 16, 17, 19, 23, 25, 27, 30 міста Луцька, дошкільні навчальні заклади міста Мукачеве № 5, 8, 18, 20, 34. Експеримент проводився протягом 2008 – 2011 н. рр.

Під час зазначеного експерименту в обох коледжах було охоплено по дві групи студентів відділення «Музичне виховання» (всього 101 студент). На базі чотирьох обраних груп студентів створені контрольні та експериментальні підгрупи. У контрольних підгрупах було досліджено – 50 осіб, в експериментальних – 51 особу. Контрольні підгрупи продовжували навчання в незмінних умовах, а в експериментальних впроваджувалися наші інноваційні пропозиції та методики. Як контрольні, так і експериментальні підгрупи мали однакові вихідні умови. Перед початком формувальної роботи було проведено додатковий констатувальний зріз у контрольних підгрупах та експериментальних підгрупах, який виявив, що рівень організації педагогічної практики в зазначених підгрупах приблизно однаковий.

Формулювання завдань та мети статті. Метою статті є виявлення у результаті проведення формувального експерименту різниці якості теоретичної та практичної підготовки в експериментальних та контрольних підгрупах. Щодо самого експерименту, то його метою була апробація *організаційно-методичних засад* проходження педагогічної практики майбутніми музичними керівниками (студентами-практикантами педагогічних коледжів) в експериментальних підгрупах, а також практичне впровадження структурних та змістових компонентів моделі організації педагогічної практики з музики студентів педагогічного коледжу в роботу. Щодо завдань формувального експерименту, то вони зокрема передбачали:

1. Впровадження в навчально-виховний процес педагогічних коледжів спеціалізованого курсу «Слухання музики у дошкільних навчальних закладах» з метою покращення якості професійно-практичної підготовки студентів-практикантів для проведення цього виду роботи під час пробних музичних занять в ДНЗ;

2. Реорганізацію навчально-практичного процесу з метою поглиблення змістового наповнення бесід студентів-практикантів щодо музичних творів з дитячого репертуару під час пробних музичних занять в дошкільних навчальних закладах;

3. Внесення до програми музично-теоретичних курсів «Української музичної літератури» й «Світової музичної літератури» вивчення творчості композиторів та їх музичних творів, зазначених у списку та запропонованих для вивчення в дошкільних навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження.
Перший етап формувального експерименту, спрямований на удосконалення педагогічної практики з музики в дошкільних навчальних закладах, містить впровадження у навчальний процес педагогічних коледжів спеціалізованого курсу «*Слухання музики у дошкільних навчальних закладах*». Цей спецкурс розроблено на основі навчально-методичного посібника «Слухання музики у дошкільному навчальному закладі» авторів А. Болгарського, Т. Горобець, В. Шкоби [1]. Його завдання полягають в ознайомленні студентів з існуючими програмами виховання і навчання дітей; у виявленні значення та основних завдань слухання музики; у вивченні програмних вимог зі слухання музики; у ознайомленні з методами та прийомами роботи на заняттях зі слухання музики; у викладенні авторських методичних рекомендацій зі слухання музики; у вивченні репертуару зі слухання музики; у наданні інформації щодо використання систематизованого та зібраного авторами у вищезазначеному посібнику музичного та нотного матеріалу, рекомендованого програмовими вимогами зі слухання музики в дошкільних навчальних закладах.

У Луцькому педагогічному коледжі спеціалізований курс «Слухання музики у дошкільному навчальному закладі» було впроваджено у формі факультативу, що читався автором статті протягом 36 годин. На лекційний матеріал було відведено 6 годин, на практичні заняття – 30.

У гуманітарно-педагогічному коледжі Мукачівського державного університету спеціалізований курс «Слухання музики у дошкільному навчальному закладі» впроваджувався як теоретично-практичний розділ музично-теоретичного курсу «Методика музичного виховання в дошкільному навчальному закладі». Загалом на цей теоретично-практичний розділ у зазначеному коледжі відведено 16 аудиторних годин. На лекційний матеріал було відведено 4 години, на практичні заняття – 12 годин.

Спеціалізований курс «Слухання музики у дошкільному навчальному закладі» **містить авторські методичні рекомендації зі слухання музики за темами** «Пори року», «Образи тварин у музиці», «Жанри в музиці», «Казка в музиці». Під час вивчення спецкурсу нами висвітлюється орієнтовна методика проведення музичних занять, зразки проведення вступних бесід та розповідей до музичних творів, надаються практичні рекомендації щодо використання CD диска. Цей диск містить записи музичних творів, які відповідають програмним вимогам із слухання музики в дошкільних навчальних закладах та повністю забезпечує вищезазначені методичні рекомендації. Наші методичні рекомендації спрямовано на використання співставлення індивідуального («живого») виконання музичного твору (музичним керівником, практикантом) та використання диску. У CD диску зібрано зразки симфонічної, духової та фортепіанної музики. Фортепіанні твори надано у виконанні видатних авторів (С. Рахманінова, Д. Шостаковича), виконавців (М. Плетньова, С. Ріхтера, Е. Гілельса). Сучасні дитячі твори, виконання яких відсутнє на звукозаписуючих носіях, було відтворено Т. Горобець.

Другий етап формувального експерименту був спрямований на реалізацію практичного аспекту організації педагогічної практики в дошкільних навчальних закладах та проводився за двома напрямками:

1. Попереднє ознайомлення викладача-методиста з музичним репертуаром дошкільних навчальних закладів (запланованим музичним керівником у кварталному та річному планах), його систематизація та передбачення обов'язкового вивчення обраного репертуару в процесі індивідуальних занять даного практичного курсу;

2. Відвідування викладачами індивідуальних дисциплін педагогічної практики, зокрема пробних музичних занять в дошкільних навчальних закладах у різних вікових групах (2–3 заняття в семестр).

Головною метою першого напрямку роботи, що забезпечує підготовчий етап педагогічної практики, була систематизація музичного дошкільного репертуару з усіх видів музичної діяльності, що використовується під час проведення студентами-практикантами пробних занять, шляхом тісної співпраці з музичними керівниками (під час формувально-експериментальної роботи). Формуючи разом з музичними керівниками репертуарні списки музичних творів, ми,

насамперед, враховували нестійкість та розсіяність уваги дітей, що обумовлені психологічними особливостями різних вікових категорій дошкільнят. Внаслідок відвідування педагогічної практики з музики студентів коледжу нами було виявлено, що музичним керівником заплановано одні музичні дитячі твори, а викладачами циклових комісій (фортепіано, народних інструментів, вокалу, диригування) педагогічного коледжу – зовсім інші. Тобто, на протязі багатьох років існував недолік у співпраці між музичними керівниками та викладачами-методистами педагогічних коледжів. Враховуючи середній рівень музичної підготовки студентів коледжів (фактично велика кількість з них поступила в коледж без елементарної музичної підготовки), ми дійшли висновку, що практикантам досить тяжко якісно охопити таку велику кількість творів. Відтак, на другому етапі співпраці нами було систематизовано весь хаотичний музичний матеріал, проведено бесіди з музичними керівниками дошкільних навчальних закладів щодо добору доцільного, науково обґрунтованого музичного репертуару. Ця доцільність обумовлена не тільки відповідністю базовим програмам, але й психологічними можливостями дошкільнят. Дітям молодших груп заплановано коротенькі твори (максимум на 2 хвилини) прості за формою та яскраві за засобами музичної виразності. Дошкільнятам середніх та старших груп планувалися твори більш масштабні, з різноманітними темповими та динамічними відхиленнями, штриховим змінами (відповідно до їх психічних та фізіологічних можливостей).

Третій етап співпраці містив впровадження внесень деяких змін у зазначені плани музичних керівників. На основі методичних розробок групи авторів (А. Болгарського, Т. Горобець, В. Шкоби) щодо музичного розвитку дошкільнят, які ґрунтувалися на особливостях психологічних і фізіологічних характеристиках різних вікових груп дітей, нами внесено для вивчення в молодших та середніх групах (в яких вивчаються твори класичної старовинної та сучасної музики) значно більшу кількість зразків народної музики (ігрових жанрів, хороводів, пісень тощо).

Отже, у результаті проведення трьох етапів вищезазначеної формуальної роботи, нами було впроваджено нову ланку співпраці музичного керівника та викладача-методиста у процес підготовки студентів до педагогічної практики. Зміст подібної співпраці полягає у здійсненні попереднього ознайомлення викладача-методиста з музичним репертуаром дошкільних навчальних закладів (запланованим музичним керівником у квартальному та річному планах), його систематизації та передбаченні обов'язкового вивчення обраного репертуару в процесі індивідуальних занять коледжів. Таким чином, заздалегідь готуючи закріплених за кожним базовим садком студентів-практикантів до виконання конкретно запланованого музичними керівниками репертуару (з музично-ритмічних рухів, з слухання музики, пісень), ми одержали значно якісніше виконання вищезазначених творів під час проведення пробних музичних занять.

Другий напрямок роботи містить такий засіб підвищення рівня якості виконання музичних творів з дитячого репертуару, як впровадження в навчальний процес відвідування викладачами індивідуальних дисциплін (фортепіано, народних інструментів, постановки голосу, диригування) педагогічної практики, зокрема пробних музичних занять в ДНЗ у різних вікових групах (2–3 заняття в семестр). Зазначимо, що завдяки цьому відбувається формування: тісного взаємозв'язку між викладачем індивідуальних дисциплін, викладачем-методистом і музичним керівником; об'єктивного уявлення про реальний стан підготовки студента-практиканта та фактичний рівень його професійного зростання; процесу пошуку шляхів покращення кінцевого результату роботи студента-практиканта на основі тісної взаємодії всього колективу людей, задіяних у цьому процесі.

Метою третього етапу формуального експерименту є реорганізація навчально-практичного процесу з метою позитивного впливу на якість проведення пробних музичних занять у дошкільних навчальних закладах шляхом вдосконалення підготовки студентів-практикантів щодо змістовного проведення вступних бесід до музичних творів з дитячого репертуару. Серед поставлених завдань: введення колоквиуму як форми перевірки та поглиблення теоретично-практичних знань, умінь та навичок студентів; написання анотацій до творів із слухання музики в дошкільних навчальних закладах; внесення в програми музично-теоретичних курсів «Світової музичної літератури» й «Української музичної літератури» вивчення творчості композиторів та їх музичних творів, зазначених у списку та запропонованих для вивчення в садках.

Удосконалення рівня проведення студентами-практикантами вступних бесід відбувалося шляхом: вивчення вищезазначених композиторів та їх творів у межах курсів «Української музичної літератури» та «Світової музичної літератури»; введення в практику контрольних зрізів на секціях народних інструментів та фортепіано колоквиуму, як форми перевірки

та поглиблення теоретично-практичних знань, умінь та навичок студентів, їх готовності до професійної діяльності в дошкільних навчальних закладах (у Мукачівському коледжі); внесення в колоквиуми циклових комісій фортепіано, народних інструментів питань, які стосуються життєвого шляху композиторів та їх творчого доробку для дітей дошкільного віку (у Луцькому та Мукачівському коледжах); підтвердження необхідності написання анотацій до творів із слухання музики в дошкільних навчальних закладах (обраних музичними керівниками) як вимогу до контрольних залікових зрізів по музичному репертуару, рекомендованому для підготовки до педагогічної практики в дошкільних навчальних закладах, було впроваджено з метою підвищення ефективності показників, визначених у констатувальному експерименті (операційно-компетентнісного та креативно-конструктивного) критеріїв.

Метою *четвертого етапу формувального експерименту* стала реорганізація процесу проведення педагогічної практики з музики шляхом коригування графіку проведення студентами пробних музичних занять в дошкільних навчальних закладах. Завдання, що ставились, передбачали внесення змін у розробку графіку проведення студентами пробних музичних занять в садках з метою надання оптимальних можливостей впровадження систематизації, вдосконалення та закріплення їх практичних навичок та умінь на базі різних вікових груп дошкільнят щодо планування музичних занять, організації під час їх проведення різних видів музичної діяльності та засобів їх впровадження, вивчення музичного репертуару, що послідовно ускладнювався.

Адміністрація базових дошкільних навчальних закладів міста Луцька та Мукачева відгукнулася на наші пропозиції щодо організації планування пробних музичних занять. У цих садках було впроваджено такий *графік проведення* студентами пробних музичних занять, який забезпечив можливість кожному із практикантів попрацювати по три тижні з кожною з трьох вікових груп дошкільнят. Тобто, студент-практикант, який є членом однієї групи (3–5 осіб), закріпленої за конкретним дитячим садком та викладачем-методистом, протягом трьох тижнів поспіль проводив пробні музичні заняття у одній і тій же групі дошкільнят. Після трьох тижнів занять проходив обмін серед практикантів групами дітей. Всі члени вищезазначеної групи постійно були присутні на заняттях своїх колег, що дало їм можливість відслідковувати реакцію дошкільнят різного віку та помилки сокурсників, їх вдалі винаходи щодо проведення різноманітних видів музичної діяльності на занятті, набратися досвіду щодо спілкування з дітьми.

Висновки. Були впроваджені у навчально-виховний процес Луцького педагогічного коледжу та гуманітарно-педагогічного коледжу Мукачівського державного університету наші пропозиції щодо введення спецкурсу *«Слухання музики у дошкільних навчальних закладах»*; *попереднього ознайомлення* викладача-методиста з музичним репертуаром садків, його систематизації та передбачення обов'язкового вивчення обраного репертуару в процесі індивідуальних занять даного практичного курсу, запланованого музичним керівником у кварталному та річному планах. Особливе значення надавалось *відвідуванням викладачами індивідуальних* дисциплін педагогічної практики; впровадження *колоквиуму* в практику контрольних залікових зрізів на секціях народних інструментів та фортепіано (гуманітарно-педагогічний коледж Мукачівського державного університету); введення у *колоквиуми циклових комісій фортепіано, народних інструментів* (Луцький педагогічний коледж) питань, які стосуються життєвого шляху композиторів та їх творчого доробку для дітей дошкільного віку; змін у розробку графіку проведення студентами пробних музичних занять в дошкільних навчальних закладах таким чином, щоб студент мав можливість попрацювати по три тижні з кожною з трьох вікових груп дошкільнят.

Завдяки реорганізації навчально-практичного процесу (з підготовки студентів до роботи з дошкільнятами під час проведення пробних занять з музики) значно підвищився рівень теоретично-практичних знань, умінь та навичок студентів, їх готовність до професійної діяльності в дошкільних навчальних закладах. Тобто, стали вищими показники якості: виконання музичних творів з дитячого репертуару, проведення студентами-практикантами вступних бесід та розповідей щодо музичних творів з дитячого репертуару; вербальної діяльності студентів загалом; якості підбору та використання наочного матеріалу; роботи з технічними засобами (CD програвачами навчилися працювати всі практиканти) тощо. Отже, формувальна робота в сукупності чотирьох етапів дає змогу стверджувати, що продуктивною діяльністю було охоплено організацію педагогічної практики в усіх її структурних компонентах.

1. Болгарський А. Г. Слухання музики у дошкільному навчальному закладі : [навч.-метод. посіб.] / А. Г. Болгарський, Т. В. Горобець, В. А. Шкоба. – Луцьк : ПВД Твердиня, 2010. – 180 с.
2. Ветлугіна Н. Методика музичного виховання в дитячому саду / Н. Ветлугіна. — К.: Вища школа, 1978. – 255 с.
3. Гродзенская Н. Школьники слушают музыку / Н. Гродзенская. — М.: Просвещение, 1969. – 126 с.
4. Зінич Р. Формування емоційної чутливості дитини до музики / Р.Зінич // Дошкільне виховання. – 1970. – № 5. – С. 33–37.
5. Ільїна Г. Про розвиток у дітей цілісного сприйняття / Г. Ільїна // Дошкільне виховання. – 1970. - № 8. – С. 28 – 31.
6. Кабалевський Д. Как рассказывать детям о музыке? / Д. Кабалевский. – М.: Советский композитор, 1977. – 93 с.
7. Кабалевський Д. Воспитание ума и сердца / Д. Кабалевский. – М.: Просвещение, 1984. – 206 с.
8. Кабалевський Д. Музыка и музыкальное воспитание / Д. Кабалевский. – М.: Знание, 1984. – 68 с.
9. Кабалевський Д. Про трьох китів та інші цікаві речі / Д. Кабалевський. – М.: Музична Україна, 1980. – 190 с.
10. Метлов Н. Музыка – детям / Н. Метлов. – М.: Просвещение, 1985. – 144 с.
11. Поніманська Т. Дошкільна педагогіка: [навч. посіб.]. / Т. Поніманська. – К.: Академвидав, 2002. – 456 с.
12. Радынова О. Слушаем музыку / О. Радынова. – М.: Просвещение, 1990. – 160 с.
13. Ростовський О. Педагогіка музичного сприймання: [навч.-метод. посіб.]. / О. Ростовський. – К.: ІЗМН., 1997. – 248 с.
14. Шостакович Д. Знать и любить музыку / Д. Шостакович. – М.: Молодая гвардия, 1958. – 231 с.